

KANADASSA EI HALUTA VIINEJÄ MAITOKAUPPAAN

Kieltolaki ja monopolijärjestelmä eivät ole ainoita yhteisiä nimittäjiä Suomen ja Kanadan alkoholipolitiikassa. Myös kokonaiskulutuksen määrä ja kulutusrakenteet ovat yhteneväiset: yli puolet juodaan oluena ja kolmasosa väkevinä. 1980-luvulla kehitys on molemmissa maissa kulkenut yllättävän samanlaista rataa.

Kanadassakin alkoholi-monopoli on vastannut yksityistämispaineisiin myymäläverkostoa laajentamalla, monipuolistamalla ja asiakaspalveluun panostamalla. Monopolin olemassaoloa ja esimerkiksi mainontakieltoja perustellaan sosiaali- ja terveystieteissä syillä.

Erojakin on: Kanadassa on kokonaiskulutus jo pitkään ollut laskusuuntainen ja valtaosa (74 %) kanadalaisista haluaa ostaa alkoholijuomansa erikoisliikkeestä vastikään tehdyn laajan mielipidemittauksen mukaan.

Ihmiset ovat tulleet vaativaisemmiksi ja terveystietoisemmiksi, toteaa tässä haastattelussa Norman Giesbrecht, joka työskentelee Kanadan Päihdetutkimussäätiön (Addiction Research Foundation, ARF)

terveyden edistämisen tutkimus- ja kehittämissosastolla. Hän on kansainvälisesti arvostettu alkoholitutkija, ja hänen erityisalueitaan ovat paikallisen tason toimintamallit, joista julkaisimme artikkelin Alkoholipolitiikka-lehden numerossa 6/1991.

Kanadalaisilla päihdepolitiikan (tupakka, alkoholi, huumeet, lääkkeet) ammatillisilla ja päättäjillä on apuna ARF:ssä kaikkiaan 700 tutkijaa ja tiedottajaa.

KANSALAISMIELIPITEEN
MUODOSTAJAT

Yhtäläisyyksiin Suomen kanssa kuuluu myös se, että koko 80-luvun ajan Kanadassa käytiin omaa ”viinit maitokauppoihin” -keskustelua. Viini- ja elintarviketeollisuuden edustajat ehdottivat, että viiniä alettaisiin myydä kaikissa Ontarion 6 000 elintarvikeliikkeessä. Ehdotus ei kuitenkaan mennyt läpi. Miksei?

– Ontariossa on kolmenlaisia alkoholimyymälöitä: olutkaupat kotimaiselle oluella, viinitilojen viinikaupat sekä varsinaiset alkoholimyymälät, jotka myyvät kaikkia alkoholijuomia sekä tuontioluita. Niitä on yhteensä noin 1 300. Onta-

rion väestömäärä on yli kahdeksan miljoonaa. Ehdotusta nousivat julkisesti vastustamaan vain jotkut harvalukuiset kirkkoa, nuorisotyötä tai sosiaali- ja terveysalaa lähellä olevat tahot. Vastustajien pääargumentti oli se, ettei laajentunutta myyntiä pystytä riittävästi valvomaan.

– Vuonna 1985 valtaan tullut liberaalipuolue teki myynnin laajentamisesta lakialoitteen, mutta pian kävi ilmi, ettei edes parlamentista löytynyt aloitteelle riittävästi tukijoita. Puolue luopui aloitteestaan vähin äänin. Me tutkijat itse asiassa halusimme tietää, mitä mieltä kansalaiset todella olivat ajan-kohtaista keskustelua aiheuttaneista alkoholikysymyksistä. Vuonna 1989 julkaisimme tutkimuksen, joka osoitti USA:n ja Kanadan väestön kannattavan itse asiassa varsin tiukkaa linjaa (kuvio 1).

– Tutkimuksen mukaan esimerkiksi joka toinen ei suinkaan halua laskea, vaan nostaa alkoholin ostoikärajaa. Puolet vastaajista ei kannata alkoholimainontaa televisiossa. Joka kolmas haluaisi nostaa alkoholiverotusta sekä lopettaa alkoholiteollisuuden sponsoroinnin. Valtion harjoittamalle ”haittavallisukselle” (counteradvertising) antaa tukensa kaksi kolmesta. Terveystietoisuuden noususta kertoo jo se,

että peräti 74 prosenttia kanadalaisista haluaisi alkoholi-haittojen varoitusmerkinnät pullojen etiketteihin.

– Vuoden 1989 mielipidetutkimus siis osoittaa, ettei väestön valtaosa kannattanut ehdotusta, vaikka sille oli julkisissa tiedotusvälineissä annettu runsaasti tukea. Tiedotusvälineet olivat olleet pienen, äänekkään etujoukon äänitorvena.

Jättikö keskustelu mitään jälkiä kanadalaiseen alkoholipolitiikkaan?

– Kyllä se jätti. Alkoholiyhtiö (Liquor Control Board) muutti merkittävästi omien myymälöidensä toimintapolitiikkaa. Alettiin tiuhaan tahtiin perustaa itsepalvelumyymälöitä ja laajennettiin tuotevalikoimaa, erityisesti viinien osalta. Panostettiin rajusti myymälöiden sisustukseen ja asiakaspalveluun. Nyt viinakaupat ovat oikein viehättäviä ja sieltä saa hyvää palvelua.

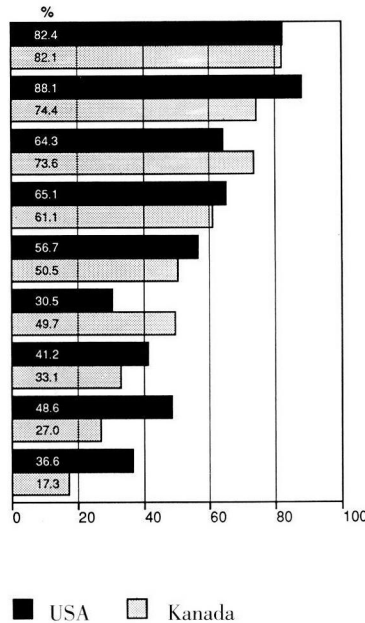
– Viininystäviä ja -harrastajia varten perustettiin erityiskauppoja (ns. vintage), joissa saa palvelua erityisasiantuntijoilta, joissa on tuotteita varsin eksoottiseenkin makuun ja joissa on jopa mahdollista maistella eri tuotteita. Torontossa näitä on kuusi. Lisäksi harvaan asuttujen seutujen alkoholin saatavuutta parannettiin tuntuvasti perustamalla myymälöitä muiden kauppa-toimintojen yhteyteen.

JUOMATAVAN PIIRTEITÄ

Miten tutkijana kuvailisit tyypillistä kanadalaista juomatapaa?

– Todennäköisesti kanadalaisien ja suomalaisten juomatavat ovat lähempänä toisiaan

Kuvio 1. Väestön alkoholisenteista USA:ssa ja Kanadassa

Humalaisille ei tulisi tarjoilla

Varoitusmerkintöjä alkoholijuomapullojen etiketteihin

Ei viinejä elintarvikeliikkeisiin

Valtion tulisi lisätä "haittavalistusta"

Alkoholin mainontakielto televisioon

Laillista alkoholi-ikärajaa tulisi nostaa

Teollisuuden sponsorointi pitäisi kieltää

Alkoholiverotusta pitäisi nostaa

Olut-/alkoholimyymlöitä tulisi vähentää

Lähde: Giesbrecht, Norman & Greenfield, Tom: Opinions on alcohol issues: a comparison of American & Canadian surveys. (National Survey of Alcohol and Other Drugs, 1991)

kuin esimerkiksi suomalaisten ja keski- ja varsinkin eteläeurooppalaisten. Alkoholin kulutus keskittyy edelleen viikonloppuihin, vaikka juomatavat ovat "kohtuuntuneet" ja muuttuneet eurooppalaisemmiksi.

– Kannattaa panna merkille, että kanadalaisien alkoholin kulutus on jo pitkän aikaa ollut laskussa.

– Syynä kulutuksen laskuun ovat tietysti taloudelliset tekijät. Kanadassakin eletään taloudellisen laman aikaa. Osa-syynä saattaa olla myös sillä, että väestö ikääntyy eikä jaksa enää ryyppätä niin kuin nuorempana. Lisäksi kansalaisten ter-

veystietoisuus on noussut, se on selkeä ajan ilmiö kanadalaisessa yhteiskunnassa.

Kun katselee ympärilleen, yksi tyypillisimpiä piirteitä kanadalaisessa yhteiskunnassa on se, että eri kulttuurit tuntuvat sopeutuneen elämään yhdessä poikkeuksellisen harmonisesti. Miten tällainen kulttuurien sekoittuminen näkyy juomatavoissa?

– Tämä on alue, josta alkoholitutkimus ei kovin paljon tiedä. Tiedetään kyllä, että joillakin kulttuureilla on varsin runsasta kotipoltoa, esimerkiksi italialaiset tekevät itse

viinejään ja ostavat vain rypäleet.

– On myös kulttuureita, joissa alun perinkin suhtautuminen alkoholiin on ollut kohutuullista. Juomista on harrastettu vain jonkinlaisena uskonnollisena riitinä tai rituaalina. Nämä asenteet tuntuvat säilyneen aika hyvin kulttuurin sisällä näihin päiviin saakka.

Miten suuri joukko Kanadassa voidaan laskea ns. suurkuluttajiksi?

– Juomatapatutkimusten mukaan 700 000 (vajaa 10 %) ontariolaista juo alkoholia päivittäin ja 1,3 miljoonaa juo 2–3 kertaa viikossa. Joka kymmenes kansalainen voidaan laskea kuuluvaksi ns. ongelmajuojiin. Hekään eivät ole sellaisia koko elämänsä ajan, vaan vaihtelua tapahtuu elämäntilanteen mukaan. Suhteellisen pieni joukko juo valtaosan kulutetusta alkoholista.

Miten vaarallinen yhdistelmä Kanadassa on liikenne ja alkoholi?

– Kyllä liikenne ja alkoholi on jatkuvasti erittäin vaarallinen yhdistelmä. Joudumme toistuvasti pitämään sitä julkisuudessa. Olemme lisäksi sitonneet työhön poliisin, koulut, tiedotusvälineet, kodit ja tietysti omat alkoholimyymäläme.

– Katsomme, että on erittäin tärkeää jatkuvasti muistuttaa tiedotusvälineiden kautta asiasta, jotta se pysyisi mielessä. Alkoholista aiheutuneet liikenneonnettomuudet ovat usein niitä kaikkein vakavimpia. Vuosittain yli viisi prosenttia autoilijoista jää kiinni rattijuopumuksesta ja kuolemaan johtaneista onnettomuuksista kolmasosa on alkoholitapauksia.

Onko Kanadassa paljon järjestöjä, jotka toimivat alkoholihaittoja vastustavina etujärjestöinä samaan tapaan kuin Mothers Against Drinking and Driving USA:ssa?

– Kyllä täälläkin niitä on

syntynyt. Voi olla paljon muitakin, mutta ainakin opiskelijoilla on oma yhdistyksensä S.A.D.D. eli Students Against Drinking and Driving.

– Tällaisten järjestöjen etu on se, että ne pystyvät puhumaan paljon suuremmin ja vaikuttavammin asiansa puolesta kuin yksikään virallinen taho. Meidän hallintokoneistomme ja hallituksemme ovat ehkä hieman liikaa sidoksissa alkoholiteollisuuteen.

Mistä julkisuudessa tällä hetkellä keskustellaan?

– Tänä syksynä on keskusteltu varsin kiivaasti valtion omistuksessa olevien yhtiöiden yksityistämisestä. Samalla listalla on ollut myös valtiojohtoinen alkoholiteollisuus. Perusteluina on mm. tuotu esiin se, että yksityistettyinä yritykset toimisivat taloudellisemmin ja joustavammin. Pidän kehitystä valitettavana, sillä yksityistämisen myötä häviäisivät alkoholiteollisuuden sosiaali- ja terveystaloudelliset syyt sekä sillä tähän saakka ollut sosiaalinen vastuu.

– Ajankohtaisia keskustelunaiheita ovat myös alkoholijuomien mainonta ja alkoholijuomien anniskelun laajentaminen erilaisten urheilutapahtumien yhteyteen.

Pitäisikö urheilutapahtumien yhteydessä tarjolla alkoholia?

– Meillä annettiin vuonna 1982 USA:n mallin mukaisesti lupa tarjolla olutta kolmella urheilustadionilla. Myöhemmin niitä on vielä tullut kolme lisää. Selvitykset osoittavat, että häiriökäyttäytyminen on lisääntynyt ja että entistä helpommin kotimatalla tartutaan humalassa auton rattiin. Totesimme myös, että alkoholin tar-

joilu on rikkonut aiemmin katsojoissa vallinneen familiäärin tunnelman.

– Anniskeluoikeuksia halutaan nyt laajentaa. Tutkimuksesta on hyvin vaikeaa saada tukea mietittäessä, miten niitä voisi laajentaa ja mihin. Emme pysty yleisemmällä tasolla selittämään, mitä voimakas saatavuuden lisäys voisi merkitä.

Juovatko kanadalaiset mietoja vai väkeviä?

– Kanadalaiset juovat kuluttamastaan alkoholista oluena yli puolet (52,3 %), väkevinä 31,3 prosenttia ja viineinä 16,4 prosenttia. Kokonaiskulutus on hieman vajaa 10 litraa jokaista yli 15-vuotiasta kohti.

– Viime aikoina on tapahtunut selvästi siirtymistä vahvasta oluesta miedompaan. Pani-

moteollisuus on tuonut näyttävästi markkinoille myös alkoholittomia oluita. Näitä alkoholittomia oluita myös mainostetaan erittäin aktiivisesti kaikissa nuorten tilaisuuksissa. Ja kun ne ovat ulkonäöltään aivan oluen näköisiä, on herännyt kysymys, tuleeko yhä nuoremmista ikäryhmistä ennen pitkää myös alkoholipitoisen oluen kuluttajia.

PAINOSTUS KASVAA

Mitä tulee tapahtumaan tulevaisuudessa?

– Uskaltaisin väittää, että alkoholiteollisuutemme joutuu suuriin vaikeuksiin, ellei se osaa olla riittävän joustava. Kansalaiset ovat tulleet valikoivammiksi, heille on alkoholi-

lin ohella tarjolla monia muitakin vapaa-ajan vaihtoehtoja.

– Vanheneva väestö ei enää juo samalla tavalla kuin ennen, ja lisäksi yleinen mielipide tuntuu olevan voimakkaasti sitä vastaan, että teollisuus koskisee uusia kuluttajia yhä nuorempien joukosta. Teollisuuden edustajat tulevat yhä aggressiivisemmiksi ja tulevat painostamaan hallitusta entistä enemmän. Tämä puolestaan voi johtaa varsin ”hulluun” politiikkaan. USA:ssa alkoholiteollisuus käyttäytyy jo turhautuneen aggressiivisesti alkoholi-poliitikkoja ja -tutkijoita kohtaan. Meillä täällä Kanadassa on luultavasti vastassa samanlainen kehitys.

LEENA WARSELL

POHJOISMAIDEN ONNETTOMUUSTUTKIJAIN SEMINAARI TOFTASSA

Kaksi vuotta sitten osallistuin maailman ensimmäiseen onnettomuuksien ehkäisykonferenssiin Tukholmassa. Kiinnitin tuolloin huomiotani siihen, että varsinaisia alkoholitutkijoita ei ollut kokousyleisön saati sitten esitelmöitsijöiden joukossa siitä huolimatta, että käsittelyn kohteena olivat sellaisetkin alkoholiin hyvin läheisesti liittyvät ilmiöt kuten hukkumiskuolemat, koti- ja vapaa-ajan tapaturmat sekä tapaturmien tilastointi ja ehkäisy

(ks. tarkemmin Österberg, Esa: Ensimmäinen kansainvälinen onnettomuuksien ja vammojen ehkäisykonferenssi. Alkoholipolitiikka 54 [1989]: 5, 265–266). Ihmettelyäni lisäsi se, että vain kolme vuotta aiemmin lähes sata alkoholitutkijaa oli kokoontunut Torontoon pohtimaan alkoholin ja onnettomuuksien välisiä yhteyksiä, ja tämän kokouksen materiaali oli julkaistu juuri vuonna 1989 (Giesbrecht, Norman & Gonzales, Rene & Grant, Marcus &

Österberg, Esa & Room, Robin & Rootman, Irving & Towle, Leland [eds.]: Drinking and casualties: Accidents, poisonings and violence in an international perspective. London: Croom Helm, 1989). On lähes turha mainita, että Toronton ja Tukholman kokouksissa käsiteltiin pitkälti samoja ongelmia.

Kuluvan vuoden elokuussa osallistuin Pohjoismaiden onnettomuustutkijain seminaariin Toftassa ja kohtasin saman